

Õiguskantsler

Pr Lea Uppin
juhataja
MTÜ Valgamaa Tugikeskus
reh@hot.ee

Teie nr

Meie 12.03.2018 nr 7-9/171534/1801200

Kontrollkäik MTÜ-sse Valgamaa Tugikeskus

Austatud proua Lea Uppin

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid 08.11.2017 ette teatamata, kuidas MTÜ Valgamaa Tugikeskus (edaspidi: tugikeskus) on korraldanud ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamise.

Positiivne oli, et tugikeskuses on päevasel ajal tööl klientide hulka arvestades üsna suur arv töötajaid. Iga päev kella 08.00–16.30 (ka nädalavahetusel) on tugikeskuses kohal meditsiiniõde ning kord nädalas teeb tugikeskusesse visiidi klientide perearst. Hea mulje jätsid tegevusmaja ning tugikeskuse kõrvalmaja korteris asuv päevakeskus. Neis pakutakse klientidele juhendatud ja meetoodilist tegevust. Kliendid saavad kasutada neile kohandatud abivahendeid (vajadustele vastavad ratastoolid, funktsionaalsed voodid). Hästi on korraldatud klientidele joogivee pakkumine. Töötajad suhtuvad klientidesse sõbralikult ja toetavalt.

Rahul ei saa olla sellega, et kliente majutatakse läbikäidavatesse või ühistegevuse tubadesse. Potitooli kasutavate klientide tubades peavad abivahendi kasutaja privaatsuse tagamiseks olema sirmid või kardinad. Klientide magamistubades peavad olema valguse reguleerimist võimaldavad aknakatted.

Tugikeskuse olmetingimused tuleb kohandada ratastooli kasutajatele sobivamaks – kõrged lävepakud peab tasandama ning kaaluda tuleb treppidel liikumist abistava seadme soetamist või rentimist.

Õhtuti ja öösiti ei ole tugikeskuses tööl nii palju tegevusjuhendajaid, nagu näeb sügava liitpuudega klientide osakondade kohta ette seadus. Tegevusjuhendajatele peab võimaldama seadusega ettenähtud koolitusi.

Tugikeskuses on 47 kohta ööpäevaringsel erihooldusel olevatele sügava liitpuudega inimestele ning 2 kohta ebastabiilse remissiooniga inimestele. Kontrollkäigu ajal olid kõik kohad täidetud.

Õiguskantsleri nõunikud tegid koos tervishoiuekspertidega ringkäigu tugikeskuse ruumides, tutvusid asutuse dokumentidega ning vestlesid personali ja klientidega.

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

1. Olmetingimused ja privaatsus

Kui inimene on sunnitud viibima tingimustes, mille puhul ei ole arvestatud tema tervisliku seisundiga, võib see tekitada temas alaväärsustunnet ja jõuetust. Sobivaks keskkonnaks loetakse tingimusi, mis loovad positiivse, terapeutilise õhkkonna: tagavad igale inimesele piisava ruumi, valgustuse, temperatuuri ja ventilatsiooni, rahuldava asutuse üldseisukorra ning kus erilist tähelepanu on pööratud magamistubade ja vaba aja ruumide kaunistamisele¹. Inimväärsed elutingimused ei ole tagatud, kui kliendid on sunnitud kasutama ebahügieenilisi tualett- ja pesemisruume² või kui klientidel puudub võimalus privaatsuseks.

Tugikeskuse kliendid on majutatud kahekorruselisse hoonesse. Kliendid elavad nii esimesel kui ka teisel korrusel kahekesi või kolmekesi toas. Magamistoad on hubased, kuid mõnes toas puudub ruloo või tihedast kangast kardin, millega saaks akna täielikult katta. Mõned magamistoad on läbikäidavad. Esimese korruse ühistegevuste tuppa oli kontrollkäigu päeval majutatud kolm klienti. Üksikutes magamistubades on oma tualett ja dušinurk. Igal korrusel on ka ühiskasutatavad hügieeni- ja tualettruumid. Eraldusruumi tugikeskuses ei ole.

Magamistoad, pesemisruumid ja ühistegevuseks ette nähtud toad olid puhtad. Hoone ümber on aiaga piiratud õueala. Hoov on kena ja küllalt suur, mis võimaldab seal majaelanikele korraldada aktiivset tegevust.

Tugikeskuses ega tegevusmajas ei ole lifti. Töötajate sõnud kannavad nad liikumispuudega kliendid õue süles. Ratastooliga kliendid ise trepist alla ei pääse.

Nii esimesel kui ka teisel korrusel on üks läbikäidav tuba. Oma tuppa pääsemiseks peavad kaks klienti liikuma läbi ühe kolmekohalise toa, kusjuures kahe toa vahel ei ole ust. Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on [märkinud](#)³, et olukorras, kus magamistoad ei ole üksteisest korralikult eraldatud (nt vahesein on poolik), ei ole tagatud patsientide/klientide privaatsus ega rahu, sest külgnevast toast on vestlus ja müra hästi kosta.

Klientide magamistuba ei sobi kasutada ühistegevuse korraldamiseks, samuti ei tohiks majutada tugikeskuse elanikke ühistegevuse ruumidesse. Kliendi magamistuba on olemuslikult tema privaatsfäär, kust ei ole sobilik teistel klientidel pidevalt läbi käia. CPT on [märkinud](#)⁴, et kliendi voodi peab asuma privaatses majutusüksuses. Isegi kui kliendid ei ole väljakujunenud elukorralduse vastu, peab nende eraelu kaitseks ja inimväärikuse tagamiseks leidma parima majutusviisi.

Tugikeskuse teise korruse suurema abivajadusega kliendid viiakse nende magamistoast ühistegevusalale hommikul kell 8 ning nad viibivad seal kella 18-ni. See võimaldab suurema abivajadusega kliente paremini jälgida. Kontrollkäigu päeval viibis ühistegevuse ruumides peale ühistegevuses osalejate viis klienti, kes olid voodites nii-öelda jälgimisel.

¹ Report to the United Nations Interim Administration in Kosovo (UNMIK) on the visit to Kosovo carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 21 to 29 March 2007, [CPT/Inf \(2009\) 3](#), p 108.

² EIK otsus [Stanev vs Bulgaaria](#), avaldus nr 36760/06, p 209.

³ Vt p 114.

⁴ Vt p 114, 115.

Sügava liitpuudega kliendid vajavad tõepoolest rohkem tähelepanu. Samas on neilgi õigus privaatsusele ning olla soovi korral omaette toas. Päeval ühisruumi koondatud kliendid on liikumispuudega ja/või lamajad ega saa kõrvalise abita oma magamistuppa naasta. Juhul kui klient ei ole tegevusse kaasatud või ei soovi parasjagu ühistegevuses osaleda, peab tal olema võimalus olla soovi korral oma toas. Tugikeskuse elanikele peab selgitama, et selline võimalus on olemas ning personali ülesanne on neid toast tuppa liikumisel abistada. Samuti ei ole kohane teha vajalikke hügieenitoiminguid (nt mähkmevahetus) ühistegevuse ruumis.

Teise korruse kolmekohalisse tuppa oli majutatud üks potitooli kasutav klient. Kahjuks ei olnud selles toas voodite vahel sirmi ega kardinat. Inimväärsed elutingimused ei ole tagatud, kui inimesele ei võimaldata privaatsust intiimseteks toiminguteks⁵. Potitooli kasutavate klientide tubades peavad abivahendi kasutaja privaatsuse tagamiseks olema sirmid või kardinad. Seda ka juhul, kui inimene ise nende kasutamist ei nõua. Privaatsuse puudumine hügieenitoimingute ajal võib häirida ka teisi toaelanikke.

Oluline on, et magamistoas oleks loomulik valgus, kuid igas toas peab saama soovi korral akna kinni katta, et ere päikesevalgus toaelanikke ei segaks ning suvel ei läheks toas palavaks. Sotsiaalministri 21.12.2015 määruse nr 75 „[Tervisekaitsenõuded erihoolekandeteenustele ja eraldusruumile](#)“ (edaspidi: tervisekaitsenõuded) § 6 lg 5 järgi peavad magamistoas olema valguse reguleerimist võimaldavad aknakatted. Erihoolekandeteenust saava inimese ruumide sisustus peab olema ohutu ning vastama tema vajadustele ([tervisekaitsenõuete](#) § 5 lg 1). Kui kardinad või ruloo on toas elavale kliendile ohtlikud, peab tugikeskus mõtlema teistsuguste lahenduste peale. Näiteks võib ruloo paigaldada aknaraamide vahele või akna taha.

Hoones on mitu kõrget lävepakku, millest on keeruline ratastooliga üle saada. Liikumiskustega kliendid võivad vajada kõrgete lävepakude ületamiseks rohkem abi, mis koormab omakorda abistajaid ja võib klientides tekitada alaväärsustunnet. Tugikeskuse elanike liikumisvõimaluste parandamiseks saab põrandapinna katte tasandada, lävepaku asendada õhema liistuga vms.

Tugikeskuse teise korruse koridor on nii kitsas, et kui magamistubade ukсед on avatud, pole võimalik näha, mis koridoris toimub. Samuti võib töötaja või klient jääda koridoris kahe vastastikku avatud ukse vahele nii-öelda lõksu. Töötajal kaob sel juhul ülevaade osakonnas toimuvast, klient võib sattuda segadusse või ärrituda. Teenuseosutaja peab tagama kõigi klientide turvalisuse ([SHS](#) § 100 lg 2 p 2). Kliendi kasutuses olevates ruumides, sealhulgas koridorides ja treppidel, peab olema piisavalt liikumisruumi ([tervisekaitsenõuded](#) § 4 lg 2). Tugikeskusel tuleks leida teise korruse magamistubade uste avamiseks teistsugune lahendus, mis muudaks koridoris liikumise ohutumaks.

Tugikeskuse teisel korrusel elab palju ratastooli kasutavaid kliente. Kõrvalise abita ei pääse nad treppidest alla ega õue. Töötajad viivad kergema kaaluga kliendid alumisele korrusele ratastooliga, kuid teisi tuleb mööda treppe süles viia. Kuna hoones ei ole lifti, peaks tugikeskus kaaluma nüüdisaegsete seadmete soetamist või rentimist (näiteks nn trepironijad) – see hõlbustaks ratastooliga trepil liikumist ning säästaks töötajate tervist.

CPT [standardite](#)⁶ kohaselt peab teenusel või ravil olevatel inimestel olema võimalus iga päev vähemalt tund aega värskes õhus viibida. CPT [rõhutab](#)⁷, et ka ratastooli kasutajad peavad saama

⁵ EIK otsus [Kalashnikov vs. Venemaa](#), avaldus nr 47095/99, p 99.

⁶ Vt p 37.

⁷ Vt p 121.

õues käia ning vajadusel peab neid selles igakülselt abistama. Sügava liitpuudega kliente tuleb üldjuhul ka tõsta ja toetada, samas peab niisugune abi jääma mõistlikkuse piiresse ning vajadusel peavad töötajad saama kasutada sobivaid abivahendeid. Muidu ei pruugi töötajad suuta kliente iga päev õue viia.

Õiguskantsler palub tugikeskusel pöörata suuremat tähelepanu klientide privaatsuse tagamisele. Samuti tuleks tugikeskusel läbi mõelda, kuidas olmetingimusi parandada ning kas oleks võimalik soetada või rentida seade, mis aitaks ratastoolis kliente trepist alla toimetada.

2. Tegevusjuhendajate arv ja kvalifikatsioon

Päeval töötab tugikeskuses igal korral graafiku kohaselt kolm tegevusjuhendajat. Õhtuti ja öösiti tegeleb klientidega mõlemal korral üks tegevusjuhendaja (vastavalt graafikule kas alates kella 17.30 või kella 20-st kella 7.30-ni hommikul). Saunapäeval on ette nähtud lisapersonal. Osakondades on tööpäeviti koristaja (kella 8–16.30) ning iga päev toidujagajad. Peale selle tegelevad klientidega ka tegevusmaja tegevusjuhendajad (tööpäeviti).

Erihooldusteenuse osutaja peab kindlustama klientide turvalisuse, abistama inimesi enese eest hoolitsemisel, arendama iseseisvaks toimetulekuks vajalikke oskusi ning täitma muid seadusega ette nähtud ülesanded ([SHS](#) § 100 lg 1 ja lg 2). Nõuetekohase teenuse tagab muu seas piisav hulk kvalifitseeritud töötajaid.

[SHS](#) § 104 lg 2 näeb ette, et sügava liitpuudega psüühikahäirega isikutele ööpäevaringse erihooldusteenuse osutamisel peab 15 teenust saava isiku juures olema pidevalt vähemalt üks tegevusjuhendaja ning klientide vajaduste kohaselt veel vähemalt üks tegevusjuhendaja väljaspool ööaega. Seadus sätestab vaid miinimumnõude. Teenuseosutaja peab personali suhtarvu määramisel lähtuma klientide tegelikust järelevalve- ja juhendamisvajadusest.

Hommikul ja päeval on tugikeskuses personali piisavalt. Positiivne on see, et kui töötajate koormus kasvab (nt klientide saunapäev), on võimalik rakendada lisatööjõudu. Samuti on hea, et tugikeskus on tööle võtnud koristaja – tegevusjuhendajad saavad nii keskenduda klientide vajadustele. Samas elab maja mõlemal korral rohkem kui 15 sügava liitpuudega klienti. See tähendab, et tegevusjuhendajaid peab olema õhtuti ja öösiti tööl rohkem, kui praegu on – mõlemal sügava liitpuudega klientide korral peab seaduse kohaselt olema ööpäev läbi tööl vähemalt 2 tegevusjuhendajat.

Väljaõppinud tegevusjuhendajatest ([SHS](#) § 86) sõltub otseselt ööpäevaringselt erihooldusteenusel viibivate inimeste ohutus ja heaolu. Tugikeskus teeb personali asutusesisesel täiendkoolitamisel koostööd nii rahvusvaheliste kui ka Eesti ekspertidega. Enamus tugikeskuse tegevusjuhendajatest on läbinud ka sügava liitpuudega või ebastabiilse remissiooniga isikuga tööks nõutava täiendkoolituse ([SHS](#) § 86 lg 6). Mõni töötajatest on vajalikele koolitustele registreeritud. [Majandustegevuse registri](#) andmetel on mitu tegevusjuhendajat registreeritud koolitusele juba ammu, aga koolituse läbimise kohta teave puudus. Alates 2020. aastast ei piisa tegevusjuhendajana töötamiseks vaid nõutavale koolitusele registreerumisest⁸. Personalile peab kindlasti tagama võimaluse saada seadusega nõutavat koolitust. Mitmeid koolitusi rahastab [Haridus- ja Teadusministeerium](#) ning need on osalejatele tasuta.

⁸ [SHS](#) § 160 lõigete 3, 4 ja 5 järgi võib kuni 31.12.2019 osutada teenust ka tegevusjuhendaja, kes on vajalikule koolitusele registreerunud.

Õiguskantsler palub korraldada nii, et tugikeskuse tegevusjuhendajad saaksid osaleda seadusega nõutaval koolitusel. Hoolitsege palun ka selle eest, et sügava liitpuudega klientide osakondades oleks pidevalt kohal seadusega ette nähtud arv töötajaid.

3. Tervishoiueksperdi hinnang

Kontrollkäigule kaasatud tervishoiueksperdi arvamus on lisatud kirjale. Palun tugikeskusel kujundada oma seisukoht tervishoiueksperdi arvamuses toodud tähelepanekute ja soovitude suhtes ning saata see õiguskantslerile koos vastusega kirjas esitatud tähelepanekute kohta.

Teie seisukohta ootan võimalusel hiljemalt 06.04.2018.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Lisa: Tervishoiueksperdi arvamus

Koopia: Sotsiaalministeerium
Sotsiaalkindlustusamet
Terviseamet

Maria Sults 693 8448
Maria.Sults@oiguskantsler.ee